

Domagoj Račić stručnjak je za inovacije, poduzetništvo, korporacijsko upravljanje i poslovnu etiku. Titulu magistra znanosti stekao je na britanskom sveučilištu Cambridge. Trenutačno obavlja dužnost ravnatelja neprifitne ustanove Otok znanja.

Članak: Održiva budućnost,
Dennis Meadows, Donella Meadows, Jorgen Randers

Komentar Domagoja Račića

Angažirani esej 'Održiva budućnost' bavi se načelima razmišljanja i djelovanja s ciljem temeljite preobrazbe globalnog društva u pravcu održivosti. Iako to naslov možda isprva sugerira, naglasak nije na postupcima i tehnikama, jer bi to bilo i nemoguće - zbog ambicioznosti i širine ciljeva vezanih uz održivost. Autori upravo nastoje nadići usko instrumentalno razmišljanje (koje opravdano smatraju dijelom problema, a ne rješenja) u korist otvorenijeg ocrtavanja poželjne budućnosti i načina koji mogu voditi k njoj - ali u tome samo djelomično uspijevaju.

Uvažavajući važnost 'malih koraka' ekološki svjesnog djelovanja, naglašava se njihova nedovoljnost u cjelovitoj promjeni društvene i gospodarske paradigme koju autori smatraju nužnom. Usporedbe s poljoprivrednom i industrijskom revolucijom dane su sažeto, ali efektno. U pojedinim povijesnim razdobljima nedostatnost resursa uvjetovala je značajne promjene načina života, odnosno načina proizvodnje dobara i gospodarenja resursima - poljoprivrednu i industrijsku revoluciju. U prvom slučaju radilo se o zamjeni nomadskog života lovaca i sakupljača poljoprivredom, a u potonjem o industrijalizaciji koju je pratila i urbanizacija. Takve tranzicije nisu donijele brze efekte, niti su oni bili jednoznačno pozitivni (mnogima je životni standard čak opao, količine otpada su višestruko uvećane i sl.). Međutim, iz današnje perspektive vidimo ne samo koristi od poljoprivredne i industrijske revolucije, nego one mnogima izgledaju kao neizbježni koraci civilizacijskog razvoja (iako se povijest mogla odviti i drugačije, o čemu svjedoči nemali broj iščezlih civilizacija). Autori prenose ovu logiku na problem održivosti trenutnog ljudskog djelovanja na Zemlji. U posljednja tri desetljeća često se proklamiralo fundamentalne promjene. Govorilo se i pisalo o post-industrijskom dobu, informatičkoj revoluciji, postmoderni, globalizaciji itd.), a naglasak je više bio na tehnološkim, gospodarskim i kulturnim parametrima, nego na konceptu održivosti kao što je to ovdje slučaj.

Nužnost sveobuhvatne gospodarske i društvene promjene se u članku više pretpostavlja nego elaborira te se potom nastoje identificirati načela njenog ostvarenja. Pritom se otvoreno priznaje nemogućnost spoznaje konkretnih oblika i učinaka 'revolucije održivosti', kao i konkretnih mehanizama putem kojih će se ti procesi odvijati. Nasuprot povijesnim pokušajima društvenog inženjeringa u pokušaju ostvarenja 'idealnih društava', očekuje se organska transformacija. Povjerenje se polaže u kombinaciju vizionarskog razmišljanja i malih praktičnih koraka, koje rezultiraju postupnim učenjem mnogobrojnih zainteresiranih i angažiranih aktera koji mijenjaju vlastite mentalne modele i načine ponašanja. Uz uvažavanje racionalne analize, prikupljanja podataka,

sistemskog mišljenja, kompjuterskog modeliranja i drugih znanstveno utemeljenih metoda, smatraju da ona sama neće nadvladati inerciju sustava koji se opire promjenama te predlažu dodatna sredstva - stvaranje vizija, umrežavanje, istinoljubivost, učenje i ljubav.

Jasno je da napuštanje strogo znanstvenog diskursa nosi sa sobom rizike manjkave argumentacije i oslanjanja na kategorije koje su dio odgoja i životnog iskustva svake osobe, ali su u javnom govoru i djelovanju potisnute - čega su i autori svjesni. Stoga i stranice posvećene tim sredstvima prvenstveno treba čitati kroz prizmu njihove moguće inspirativnosti za razmišljanje i djelovanje. Pritom je korisno razgraničiti dvije skupine sredstava.

Kreiranje vizija, umrežavanje i kontinuirano *učenje* već su se nametnuli kao sastavnice strategije i proaktivnog djelovanja u poslovanju i civilnom društvu, a dijelom i u politici i javnoj upravi. Radi se o načinima ponašanja koji su sadržajno i vrijednosno relativno neutralni, i koji mogu biti korišteni za široku lepezu ciljeva, od kojih mnogi mogu biti nekonzistentni sa idejom održivosti. Autori to ne uviđaju, a kreiranje vizija, umrežavanje i učenje promatraju isključivo kao instrumente djelovanja prema ambiciozno definiranoj ideji održivog/idealnog svijeta i društva.

S druge strane, *istoljubivost* i *ljubav* su kategorije koje su rjeđe prisutne u javnom diskursu - možda upravo stoga jer su zasnovane na moralnom i emotivnom angažmanu te stoga lakše mogu dati vrijednosni sadržaj ljudskom djelovanju. No, takav dublji angažman ovisi o suživljavanju pojedine osobe i društva u cjelini s problemom, a često i o razlaganju problema u rješive cjeline. Što je širi jaz između veličine problema s jedne i uvriježenih načina ponašanja i percipiranih sposobnosti s druge strane, motivacija za angažman opada. Upravo u tome autori griješe - jer složenosti problema održivosti suprotstavljaju tek emotivne apele i velika očekivanja.

Ukoliko akteri ciljeve promjena doživljavaju apstraktno, a same promjene teško dostižnima, propuštaju se mnoge prilike za pozitivne iskorake - ili se čak zadržava *status quo*, a raste i razina cinizma.

Slično iskustvo imamo u gospodarskoj i političkoj tranziciji u Hrvatskoj. Jaz između očekivanja s početka tranzicije i današnjeg stanja i više je nego dramatičan. Pritom postoji deklarativni konsenzus o razvojnim

ciljevima poput gospodarskog razvoja, vladavine prava ili zaštite okoliša. Međutim, koraci i promjene ponašanja koje treba poduzeti radi dostizanja tih ciljeva se slabo razumiju ili ih se nastoji zaobići kada narušavaju partikularne i/ili kratkoročne interese. Artikulacija dugoročne razvojne strategije prvo je smatrana suvišnom, a potom je slijedilo nekoliko uglavnom neuspješnih pokušaja. Umrežavanje aktera se uglavnom zbiva u svrhu ubiranja privatne rente, a civilni sektor tek definira svoju ulogu u društvu. Učenje na razini društva se postupno zbiva, ali još uvijek nije institucionalizirano u mehanizmima donošenja i kontrole odluka. U takvim uvjetima pitanja istinoljubivosti i solidarnosti u javnom djelovanju nerijetko izgledaju deplasiranima.

Očit je nedostatak i liderstva i učinkovitog managementa na svim razinama i u svim sektorima - od poslovnog, preko političkog do civilnog. Stoga ne čudi da najsnažniji poticaji promjenama dolaze uslijed pritiska izvana - u našem slučaju radi se o zahtjevima institucija Europske unije ili srodnih političkih tijela i gospodarskih subjekata. Intenzivnije pozitivne promjene u Hrvatskoj moguće su tek uz temeljni vrijednosni konsenzus o razvojnim ciljevima te uz preuzimanje odgovornosti društvenih aktera za vlastito djelovanje i njegove rezultate. Tek potom možemo očekivati više proaktivnosti, fleksibilnosti i sustavnosti u izgradnji gospodarstva i društva.

Kakve to veze ima s temom samog članka?

Jednostavno - pitanja ograničenosti resursa i održivosti vlastitog razvoja može postaviti samo zrelo društvo s iskustvom promjene i sposobnošću refleksije o vlastitom djelovanju. A za to je potrebno mnogo, mnogo više od dobrih namjera.